

DNA'MIZA YAZILI MUHAFAZAKÂRLIK: PALEO MANİFESTO'DA GEÇMİŞ VE TOPLUMSAL CİNSİYETİN NEOLİBERAL YENİDEN İNŞASI

Meriç Kükrer¹, Tuğba Balkan²

Öz

Paleo diyeti, insan biyolojisinin milyonlarca yıl süren evrimsel süreç sonucunda şekillendiği ve bu biyolojinin modern yaşam biçimleriyle uyumsuz olduğu varsayımına dayanır. İlk olarak tahılların dışarıda bırakıldığı bir beslenme rejimiyle iştahı kontrol altına almayı ve bedeni düzenlemeyi amaçlayan bu yaklaşım, bazı yorumcular tarafından geçmişe yönelik bir “altın çağ” nostaljisiyle harmanlanarak, uygarlık eleştirisi niteliği kazanan Paleo hareketine evrilir. Böylece, başlangıçta bir beslenme tercihi olarak ortaya çıkan Paleo yaklaşımı, zamanla doğaya dönüş ideali, beden, performans, irade ve toplumsal cinsiyet normları etrafında örülen ideolojik bir yaşam biçimine dönüşür. Bu makale Paleo hareketinin söylemsel yapısını, John Durant'ın The Paleo Manifesto (2013) kitabını temel alarak eleştirel bir söylem analiziyle incelemektedir. Makalenin temel argümanı, Paleo hareketinin bir beslenme pratiğinin ötesine geçerek uygarlık eleştirisi ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden inşası üzerinden muhafazakâr ve neoliberal değerleri içeren bir yaşam tarzı önerdiğidir. Paleo Manifesto, insan doğasına dönük biyolojik bir restorasyon çağrısı yaparken, modernitenin evrenselci değerlerini reddeden bir toplumsal tahayyül sunar. Bu tahayyül, Alternatif Sağ düşünce ile örtüşen bir biçimde, eşitsizliklerin doğallaştırılması, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tesisi ve hiper-maskülenliğin yüceltilmesi gibi unsurları içerir. Bu bağlamda Paleo hareketi, yalnızca bir beslenme biçimi sunmakla kalmaz; beden, doğa ve toplumsal roller üzerinden şekillenen normatif düzenlemeleriyle, sağ ideolojilerin kültürel alandaki etkisini pekiştiren bir metapolitik müdahale alanı haline gelir. Makale, Paleo yaklaşımının feminizm, vejetaryenlik/veganlık ve eşitlikçi taleplerle kurduğu gerilimli ilişkiyi tartışmaya açmaktadır. Bu doğrultuda, Paleo anlatısının sağ popülist ve mizojinist söylemlerle nasıl kesiştiğini ortaya koymayı ve hareketin muhafazakâr ve neoliberal değerlerle kurduğu ideolojik yakınlığı söylemsel düzeyde analiz etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Paleo Hareketi, Paleo Manifesto, Altın Çağ, Toplumsal Cinsiyet, Alternatif Sağ, Neoliberalizm

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Meriç Kükrer, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, merickukrer@sdu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-8069-4564

² Araş. Gör., Tuğba Balkan, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, tugbabalkan@sdu.edu.tr ,
ORCID ID: 0000-0002-1217-0790

© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2023. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Sosyoloji Derneği tarafından yayımlanmıştır.

CONSERVATISM EMBEDDED IN OUR DNA: THE NEOLIBERAL RECONSTRUCTION OF THE PAST AND GENDER IN *THE PALEO MANIFESTO*

Abstract

The Paleo diet assumes that human biology was shaped through millions of years of evolutionary processes and is therefore incompatible with modern lifestyles. Initially developed as a dietary regimen that excludes grains to control appetite and regulate the body, this approach has, over time, been infused by some commentators with a nostalgic vision of a “golden age,” evolving into a broader critique of civilization—namely, the Paleo movement. Thus, what began as a mere dietary preference has gradually transformed into an ideological way of life centered on the ideal of returning to nature, body, performance, self-discipline, and normative gender roles. This article examines the discourses of the Paleo movement through a critical discourse analysis, using John Durant’s *The Paleo Manifesto* (2013) as a primary source. Its central argument is that the Paleo movement transcends dietary practice to propose a lifestyle infused with conservative and neoliberal values, articulated through a critique of civilization and a reconstruction of gender roles. While Durant’s manifesto calls for a biological restoration of human nature, it simultaneously offers a social imaginary that rejects the universalist ideals of modernity. This vision, closely aligned with Alt-Right thought, includes elements such as the naturalization of inequality, the reestablishment of traditional gender roles, and the glorification of hypermasculinity. In this context, the Paleo movement functions not only as a dietary model, but also as a site of metapolitical intervention that reinforces right-wing ideologies through normative frameworks shaped around the body, nature, and social roles. The article explores how the Paleo approach comes into conflict with feminism, vegetarianism/veganism, and demands for social equality. Accordingly, the study aims to reveal how the Paleo narrative intersects with right-wing populist and misogynistic discourses, and to analyze the ideological affinities it establishes with conservative and neoliberal values at the level of discourse.

Keywords: Paleo Movement, Paleo Manifesto, Golden Age, Gender, Alternative Right, Neoliberalism

GİRİŞ

“Çözümlerimiz doğal dünyadaki çözümlere sıkı sıkıya bağlı kalmalıdır. Doğa model olmalıdır”³

Bugün yaygın biçimde dolaşımda olan “karbonhidrat karşıtı” söylemler, 1890 yılında Dr. Emmet Densmore tarafından (akt. Johnson, 2015: 104) “Ekmek ölümün bastonudur” şeklinde ifade edildiğinde hayli yeniydi. Günümüzde ise düşük karbonhidratlı beslenme biçimlerine yönelik ilginin sıradanlaştığını ve gündelik yaşamın parçası haline geldiğini görürüz. Kilo vermek isteyen pek çok insan, hayatının bir döneminde bu tür diyetleri denemektedir. Üstelik basit bir araştırmayla, farklı yaş ve gelir gruplarına hitap eden çeşitli seçeneklere ulaşmak da mümkündür. Ketojenik, Dash, Atkins, Akdeniz ve Carnivore gibi isimler taşıyan popüler diyetler bu çeşitliliğin öne çıkan örneklerindendir. Bu geniş yelpaze içinde Paleo diyeti⁴ ise geçmişe yaptığı vurgu ve radikal yaklaşımlarıyla dikkat çeker. İlk kez 1975 yılında Dr. Walter L. Voegtlin’in *The Stone Age Diet* adlı kitabında sistematik olarak formüle edilen bu yaklaşım (Okumuş, 2024: 168), biyolojimiz ile sosyal yaşamımız arasındaki uyumsuzluk fikrine dayanır. Daha sonraki yıllarda “genetik uyumsuzluk” olarak adlandırılacak bu tez, Paleolitik dönemin avcı-toplayıcıları ile günümüz insanının aynı genetik özellikleri taşıdığını, bu yüzden de yaşam tarzı ve beslenme biçimlerindeki hızlı değişimlerin çeşitli sorunlara yol açtığını ileri sürer. Bu tezde, karbonhidrat temelli beslenmeyi yaygınlaştırdığı ve yiyeceğe erişimi kolaylaştırdığı için Neolitik Devrim, insan biyolojisi ile modern yaşam arasındaki çelişkinin kökensel nedeni olarak görülür.

Paleo diyet bir yandan tahıl ve bakliyatların beslenmeden çıkarılmasıyla kilo vermek ve sağlıklı yaşamak isteyenler için benimsenen bir yeme pratiğini ifade ederken diğer yandan bazı Paleo yazarları ve savunucuları (Loren Cordain, Mark Sisson, Arthur De Vany, Robb Wolf, John Durant gibi) tarafından iştahın denetimini merkeze alan ideolojik bir çerçeveye dönüştürülür; böylece bireysel olarak bedeni disipline etme iddiasıyla başlayan söylem, zamanla modern yaşam eleştirisini içeren ve bütüncül bir toplumsal dönüşümü hedefleyen ütopyacı bir tahayyüle evrilir. Bu doğrultuda diyet, yalnızca beslenmeyi değil, modernliğin gündelik pratiklerini ve değerler sistemini hedef alan bir yaşam biçimi halini alır ve “mağara insanı” yaşamının günümüzde yeniden inşasını amaçlar. Bu bağlamda Paleo hareketi, doğaya dönüş fikrini beslenme biçimiyle sınırlı tutmaz; üretim, tüketim, zaman ve mekân ilişkilerini de içine alan alternatif bir yaşam önerisi sunar. Bu öneride, mutluluğa giden yollar, bedenin biyolojik ihtiyaçlarıyla daha uyumlu ve sadeleştirilmiş bir yaşam anlayışı ile bireyin kendini gerçekleştirmesine olanak tanıyan bir boş zaman fikri etrafında şekillenir. Bu noktada sunulan yaşam tarzı, salt gıda tercihlerini düzenlemeye yönelik bir “diyet” pratiği değildir; aynı zamanda, yapay aydınlatma kullanmamaktan çıplak ayakla yürümeye, endüstriyel gıda ve tarımsal sübvansiyonların reddinden yerel üreticileri desteklemeye, avcılık ve çığ et tüketiminden boş zamanın “doğayla uyumlu” aktivitelerle geçirilmesine kadar uzanan ve gündelik yaşamın farklı boyutlarını içine alan ideolojik bir eylem biçimi olarak “Paleo hareketi”ne işaret etmektedir. Elbette, diyeti uygulayan herkes bu harekete dâhil değildir; ancak Paleo hareketinin savunucuları, bu ideolojik yönelimi mutlaka beslenme pratikleri üzerinden temellendirir. Dolayısıyla bu teorik ve pratik ayrım -diyet ile hareket arasındaki geçişlilik- makale boyunca kategorik olarak takip edilecektir. Ancak her iki düzeyde de vadedilen kilo kaybının, kaliteli ve sağlıklı yaşamın, tasarlanan mutlu dünyaya erişimin, belirli bir öz-disiplin rejimi aracılığıyla mümkün kılındığı görülür, ki bu durum “diyet” kavramıyla somutlaşacaktır. Nitekim Türkçe’de beslenme düzenine işaret eden diyet, rejim ve perhiz kavramları, bu disiplin anlayışının tarihsel ve kültürel izdüşümlerini taşır. Diyet kelimesi, Fransızca *diète* sözcüğünden Türkçeye geçmiş olup, sağlığı korumak ya da düzeltmek amacıyla uygulanan bir beslenme biçimini ifade eder (TDK, n.d.). Bu anlam, yalnızca düzenleyici değil, aynı zamanda tedavi edici bir yönelimi de gösterir. Rejim ise Latince *regimen* sözcüğünden türemiş olup yönetim, kumanda ve hükmetme anlamlarına da gelir (Merriam-Webster, n.d.). Perhiz, Farsça kökenli *parḫišt-*, *parḫēz-* fiiline dayanır ve birinin yanında ya da etrafında durmak,

³ Durant, 2013: 287

⁴ Bu çalışmada, söz konusu diyetin *Mağara Adamı*, *Taş Devri*, *Evrimsel*, *İlkel*, *Avcı-toplayıcı* gibi farklı isimlendirmeleri arasında hem Türkçe hem İngilizce literatürde yaygın ve kapsayıcı bir karşılık sunduğu için *Paleo diyet* ifadesi tercih edilmiştir.

hizmet etmek, görevini yerine getirmek, hatta tapmak gibi anlamlar içerir (Nişanyan, 2018: 668). Bu üç anlam birlikte düşünüldüğünde kavram, aynı zamanda siyasal bir boyut da kazanır: Tıpkı bireyin bir siyasal sistemde bazı haklarını refah ya da düzen adına yönetici erke devretmesi gibi, sağlıklı olmak için de belirli bir beslenme sistemine biat etmesi ve karşılığında çeşitli bedeller, yani diyet ödemesi beklenir. Dolayısıyla diyet, rejim ve perhiz kelimelerinin, yüzyıllardır beden ile yiyecek arasında kurulmuş olan politik ilişkiyi imlediği söylenebilir.

Bedenin besin yoluyla düzenlenmesine dair bu siyasal ve normatif çerçevenin kökenleri, erken dönem tıbbî söylemlerde de kendini gösterir. M.Ö. 5. yüzyılda, tıp biliminin kurucusu olarak kabul edilen Hipokrat (akt. Rebrovik, 2015: 681), “doğru besinler” tüketmek ile erdemli olmak arasında kurduğu bağlantıda, hastalıkların yiyecekler aracılığıyla tedavi edilebileceğinin yanı sıra kişinin kendini bu yolla bilgeleştirebileceğini de ileri sürmüştür. Bu bakış açısı beslenmeyi, ahlaki ve manevi bir boyutla ilişkilendirir. Bir başka ifadeyle beslenme, salt fizyolojik ihtiyaçlara işaret etmez, tinselliğe dair yan anlamlar da taşır. Yenilen şeyler tarihte, ruhla, toplumla ve evrenle kurulan sembolik bağların taşıyıcısı olarak da görülmüştür. Kökeni Antik Yunan’dan Antik Mısır’a kadar uzanan Ahlat-ı Erbaa⁵ anlayışına göre, yiyecekler ancak dengeli bir şekilde tüketildiğinde sağlıklı olmayı sağlayan dört sıvıyı (kan, balgam, kara safra, sarı safra) oluşturabileceklerdir. Dengesiz beslenme, bu sıvıların da dengesini bozacak ve hastalığa yol açacaktır. Sağlık-hastalık ilişkisinin yanı sıra bu sıvılar, Hipokrat’ın ahlâk kuramında, insanın psikolojisi ve mizaç özellikleri üzerinde de belirleyicidir. İnsanın melankolik, sıcakkanlı ya da soğukkanlı olması vücuda giren sıvıların yoğunluğuyla ilişkilendirilmiştir (Demirhan Erdemir, 1989: 24). Antik Yunan’dan 19. yüzyıla dek Avrupa tıbbını şekillendiren bu paradigma, beden ile evren arasında kurulan mikrokosmos/makrokosmos analogisine dayanır. Tüketilen besinler ile bireyin kişilik ve mizaç özellikleri arasındaki bağlantı, dönemin hâkim sağlık anlayışı olan “Humoral Patoloji” teorisinin de temelini oluşturur (Rebrovik, 2015: 680). Ancak 19. yüzyıldan itibaren, bilimsel gelişmelerin ışığında besinlere yüklenen anlamlar da dönüşüme uğramış; gıdalar “makro besin öğeleri” olarak adlandırılan yağ, protein ve karbonhidrat temelinde yeniden sınıflandırılmıştır. Böylece beslenme, tıbbi ve bilimsel bir mantıkla kuşatılarak ölçülebilir ve hesaplanabilir veriler aracılığıyla yönetilen bir pratiğe evrilmiştir ve zamanla geleneksel anlamlarını yitirerek, modern dünyanın rasyonel argümanlarıyla düzenlenen sayısal bir veri kümesi niteliği kazanmıştır. Bu yeni düzenleme mantığı, karbonhidrat, yağ ve proteinlerin çeşitli kombinasyonlarına dayanan çok sayıda diyet akımının ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır.

Günümüz diyet endüstrisinin kilo fazlasını açıklarken öne çıkardığı başlıca nedenler arasında hareketsizlik, masa başı çalışma koşulları ve yüksek kalorili (yağlı ve karbonhidratlı), işlenmiş gıdaların yaygın tüketimi yer alır. Sanayileşmeyle birlikte artan çalışma saatleri ve yemek yeme süresinin kısalması, hazır gıda tüketimini teşvik etmiş; bu durum, sağlıksız beslenme biçimlerini ve buna bağlı olarak kilo artışını beraberinde getirmiştir. Böylece hem zaman hem de mekân açısından sıkışmış modern beden, kolay erişilebilen endüstriyel gıdalarla beslendikçe “normal” kabul edilen ölçülerin dışına taşmaya başlamıştır. Bu tablo karşısında, yapısal sorunlara değil de bireysel irade ve seçimlere odaklanan diyet endüstrisinin sunduğu çözümler arasında, modernliğin yarattığı köklü problemlere “avcı-toplayıcı” yaşam tarzına dönüşle yanıt verme iddiasındaki Paleo diyeti bilhassa dikkat çeker. Paleo diyetinin kurucusu kabul edilen Voeghtlin (1975), karbonhidratsız beslenmenin obezite üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalardan yola çıkarak, arkeolojik ve paleontolojik bulgular ışığında insanın biyolojik olarak Neolitik beslenme düzenine uyum sağlayamadığını savunur. Ona göre günümüz insanının karşı karşıya olduğu birçok sağlık sorunu, özellikle metabolik hastalıklar, sindirim bozuklukları ve hatta bazı psikolojik rahatsızlıklar, tarım devrimiyle birlikte beslenme düzenimizin merkezine yerleşen ve sindirim sistemimizin evrimsel yapısına uygun olmayan gıdaların tüketimiyle doğrudan ilişkilidir (Voeghtlin, 1975: 183-194). Bu yaklaşım, modern hastalıkları, avcı-toplayıcı

⁵ Antik ve Orta Çağ’da insanın biyolojik, ahlaki ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği düşünülen dört sıvı maddeye verilen isim.

toplulukların yaşam tarzına dönerek aşabileceğimiz fikrini merkezine alır. Bu söylem, 1985 yılında Eaton ve Konner tarafından *New England Journal of Medicine*'de yayımlanan "Paleolithic Nutrition: A Consideration of Its Nature and Current Implications" başlıklı makaleyle birlikte akademik tartışmalarda daha görünür hale gelmiş; evrimsel biyoloji ve tıp ekseninde daha sistematik biçimde ele alınmaya başlanmıştır (Johnson, 2015: 104). Yazarlar, insanın evrimsel sürecinde bitki ağırlıklı beslenmeden et temelli bir diyetle geçişi arkeolojik veriler üzerinden izleyerek Paleolitik dönemde şekillenen etçil beslenme biçimini, insan sağlığının zirvesi olarak tanımlar (Eaton & Konner, 1985). Buna karşılık, tarım devrimiyle birlikte karbonhidratların gündelik yaşamda baskın hale gelmesi, onlar için insan bedeninin evrimsel sürecinde bir sapma, hatta bir tür "düşüş" anlamına gelir. Bu düşüşün "diyeti" ise, kolay erişilebilir gıdaların bolluğuna rağmen, çürüyen dişler, kısalan iskelet yapıları ve yaygınlaşan kronik hastalıklar olacaktır.

Paleo diyetle dair tartışmalar 2002 yılına kadar gıdaların besin değeri, sindirim sistemine uyumu ve Paleolitik dönemin "doğal" beslenme pratikleri üzerinden ilerler. Ancak bu tarihten itibaren, bu çalışmanın da ana konusunu oluşturan Paleo hareketi, yine bir doktor olan Loren Cordain'in *The Paleo Diet* (2002) kitabının öncülüğünde gelişir (Okumuş, 2024: 168). Cordain (2002), Paleo diyetini yalnızca bir beslenme biçimi olarak değil, bireylerin kendi yaşam hikâyeleriyle örtüştürebilecekleri, duygusal bağ kurabilecekleri bir yaşam tarzı olarak sunar. Kurduğu web sitesi aracılığıyla, kilo vermeye ve çeşitli hastalıklardan kurtulmaya çalışan bireylerin hikâyelerine yer vererek her okuyucunun kendinden bir şey bulabileceği bir alan yaratır. Böylece anlatı, sağlık ve beslenme ekseninden kişisel gelişim hikâyesine doğru kayar. Diyetin öğretileri uygulandığında, başarı ve mutluluğun kaçınılmaz olduğu düşüncesi ivme kazanır. Bu yaklaşım, 2009 yılında Amerikalı spor eğitmeni Mark Sisson'un kurduğu Paleo blogunun kısa sürede 2,5 milyon ziyaretçiye ulaşmasıyla daha geniş bir kitleye taşınır. Aynı yıl kurulan *Ancestral Health Society*, "insan mirasına saygı" vurgusuyla endüstri öncesi döneme ait yaşam biçimlerini ve diyet pratiklerini günümüze uyarlama hedefiyle örgütlenir (Johnson, 2015: 105). 2010 yılı itibarıyla, hareketin öncülerinden Arthur De Vany (2010) ve Robb Wolf'un (2010) yayımladığı çok satan kitaplar ve kişisel web siteleri, Paleo anlatısını yaygınlaştıran başlıca mecralara dönüşür. Her ne kadar Paleo hareketi ortak birtakım örüntüler (düşük karbonhidrat alımı, et ağırlıklı öğünler) etrafında şekillense de her yazar kendi yorumunu getirerek hareketin sınırlarını yeniden çizer. *The Paleo Diet* ile harekette kanonik bir yer edinen Cordain, daha sonra *The Paleo Diet for Athletes* (Cordain & Friel, 2005) ile çizgiyi atletik verime doğru genişletir. Sisson (2010; 2012), "Primal" başlığı altında genetik "şablon" fikrini mutfak tarifleri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden öne çıkarır. De Vany kilo kontrolü-fitness-yaşlanma ekseninde performans odaklı bir çerçeve kurarken Wolf pratik odaklı bir uygulama dili geliştirir. Kişiselleştirme eğilimi Chris Kresser'in (2013) *Your Personal Paleo Code*'unda iyice belirginleşir. Öte yandan *Paleo Foundation*'ın sürdürülebilir çiftçilik ve hayvancılık vurgusundan, Paleo ürünleri satan işletmelerin yerel gıdaya erişim söylemine ve çiğ sütün yasallaştırılması ile tahıl sübvansiyonlarının kaldırılmasına dönük kampanyalara uzanan hat, Paleo diyetini sağlık reçetesinden çıkarıp siyasal/etik bir projeye dönüştürür. Bu yaklaşımların çoğu, bir yandan neoliberal bireycilikle örtüşen biçimde bireyi kendi potansiyelini ortaya koymaya çağırırken, diğer yandan modernliğin yarattığı sorunlara karşı daha dayanışmacı, topluluk merkezli ve görece eşitlikçi bir yaşam tasavvurunu da dolaylı olarak dile getirir. Johnson'un (2015) da belirttiği gibi, birçok Paleo anlatısında, uygarlıkla gelen "yozlaşmanın" karşısına sadece "biyolojik uyum" değil, ahlaki, toplumsal ve ekolojik bir denge arayışı da yerleştirilir.

Ancak John Durant'ın⁶ 2013 yılında kaleme aldığı *The Paleo Manifesto: Ancient Wisdom for Lifelong Health*, hem önceki Paleo anlatılarını bir araya getirip sistematikleştirir hem de Alternatif Sağ düşüncenin birey, toplum, toplumsal cinsiyet ve uygarlık tasavvurlarıyla iç içe geçen bir anlatı ortaya koyar.⁷ Durant'ın avcı-toplayıcılığa dönüş çağrısı, modern yaşamın bireyde yarattığı fiziksel ve ruhsal

⁶ Sahibi olduğu <https://johndurant.net> web sitesinde belirttiği üzere, Harvard Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Sanayi Devrimi, serbest ticaret ve korumacılık tartışmaları ve evrimsel biyoloji üzerine çalışmalar yaparak mezun olmuştur.

⁷ *The Paleo Manifesto: Ancient Wisdom for Lifelong Health* kitabına dair çeviriler yazarlara aittir.

bozulmalara karşı bir tür “biyolojik restorasyon” önerirken, ilerleyen bölümlerde tartışılacağı gibi, modernliğin rasyonel, eşitlikçi ve evrenselci değerlerini sorgulayan alternatif bir yaşam kurgusuna da yönelir. Bu söylem, son yıllarda özellikle Alternatif Sağ ve aşırı sağ çevrelerde öne çıkan, bireysel öz-disiplini, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle birlikte değerlendirilen ailevi ve kültürel değerlere dönüşü ve kültürel bozulmaya karşı “doğal olan”ı yücelten düşünsel örüntülerle benzerlikler taşır.

Paleo anlatısında, modern gıdaya ve tıbbı duyulan güvensizlik, endüstriyel yaşamın “ruhsuzluğuna” karşı geçmişe yönelme ve toplumsal çözülmeye karşı bedenin yeniden inşası gibi temalar, kültürel, ahlaki ve hatta siyasi bir yeniden düzenleme idealini de içerir. Bu ideal, toplumsal eşitlik fikrine dair köklü bir kırılmanın izlerini de taşır. Geleneksel sosyal devlet anlayışı, dezavantajlı birey ve grupları korumaya, eşitliği toplumsal düzlemde gerçekleştirmeye odaklanırken; sağ ideolojiler ise eşitsizliği, doğanın mutlak bir sonucu olarak göstererek bu durumu, bir güç hiyerarşisi üzerinden meşrulaştırır. Bu anlayış, Yeni Sağ ideolojilerde daha da derinleşir. Klasik sağın doğallaştırıcı söylemlerine neoliberal bireyciliğin başarı, çaba ve irade odaklı değerleri eklenerek eşitsizlik hem kaçınılmaz hem de hak edilmiş bir durum olarak yeniden inşa edilir. Paleo Manifesto’da da alttan alta işlenen bu yaklaşımda “güçlü olanın hayatta kalması”, biyolojik uygunluk ve irade gücü ile ilişkilendirilir.⁸ Böylece, “büyük balık küçük balığı yer” ilkesi bir yandan doğa yasalarının zorunlu neticesi gibi sunulurken diğer yandan serbest piyasa koşullarında bireysel sorumluluğa dayalı bir etik norm olarak da karşımıza çıkar. Bu çerçevede Durant (2013) evrim kuramındaki “fittest” (en uygun olan) terimini açıkça “güç” diye adlandırmaya da “uygunluğu” bedensel performans, irade, rekabet ve avcı-toplayıcı kodlarla özdeşleştirerek cinsiyetlendirilmiş bir uyum anlayışı kurar. Bu kurgu, nihayetinde güce dayalı bir uygunluk normunu ima ederek Spencer’in evrim okumasını serbest piyasa etiğiyle aynı ideolojik hatta hizalar. Nitekim Spencer’in “survival of the fittest” formülasyonu, *laissez-faire* rekabeti ve toplumsal hiyerarşileri “doğal” sayan söylemin kurucu referanslarından biri olarak değerlendirilmiştir (Hofstadter, [1944] 1992). Oysa çağdaş yaşam bilimlerinde bir dönüşüm söz konusudur. “Biyolojinin sosyalleşmesi” diye özetlenen epigenetik, genişletilmiş kalıtım, niş inşası gibi çalışmalar, doğa/çevre sınırlarını geçirgenleştirirken *fittest* kavramını da bireysel performans ve rekabetten çok bağlamsal uyum, ilişkisellik ve birlikte üretim ekseninde yeniden çerçeveler. Bu literatürde “bencil gen” vurgusuna karşı, iş birliği, bağlantısallık, karşılıklık, bakım ve sosyal belirleyiciler ön plana çıkarken *fittest* da organizma, çevre ve sosyal düzeneklerin ortak etkisi olarak anlaşılır (Meloni, 2014). Bu perspektiften bakıldığında, Durant’ın “uygunluk” okuması, yapısal eşitsizliklerin biyolojik etkilerini görünmez kılarak güncel literatüre göre kavramsal ve tarihsel olarak anakronik kalmaktadır. Bu anakronik okuma, çağdaş sağ ideolojilerin güç kazandığı kültürel atmosferde neoliberal özne anlayışına içkin bir düşünce biçimine tekabül eder. Dolayısıyla Paleo Manifesto, toplumsal eşitlik, bireysellik, beden politikaları, toplumsal cinsiyet rolleri ve uygarlık tahayyülü etrafında şekillenen muhafazakâr bir ideolojik duruşu da yansıtır.

Buradan hareketle makale, Durant’ın *The Paleo Manifesto*’sunu, “altın çağ” nostaljisi ve toplumsal cinsiyet rolleri etrafında şekillenen söylemler üzerinden ele alarak, Paleo anlatısının yalnızca bedeni değil, toplumu ve siyasal tahayyülü de disipline eden muhafazakâr bir çerçeve sunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda söylemler, tarihsel, kültürel ve ideolojik bağlamlarda biçimlenen anlam pratikleri olarak ele alınmış ve eleştirel söylem çözümlemesiyle incelenmiştir (Fairclough, 1995; Laclau & Mouffe, 2012). Paleo anlatısının doğa, beden, toplum ve siyaset kavrayışları üzerinden nasıl muhafazakâr bir dünya görüşü inşa ettiği analiz edilmiş; ayrıca, *The Paleo Manifesto*’nun biyolojik determinizm ve “doğal düzen” anlayışı üzerinden eşitsizliği haklaştıran söylemler ürettiğini; bunların da neoliberal bireyciliğin “rekabet” ve “öz-sorumluluk” anlayışlarıyla

⁸ Buradaki “güçlü olanın hayatta kalması” tabiri, yaygın bir yanlış eşleştirmeye dayanır. Evrim kuramında *fittest* “güç” değil, bağlama göre değişen uyum/görelî üreme başarısıdır. Sonraları güç olarak yorumlanacak *survival of the fittest* (en uygun olanın hayatta kalması) ifadesi de Darwin’e değil, on dokuzuncu yüzyılda evrimciliği toplumsal alana taşıyan sosyolog Herbert Spencer’a aittir. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.darwinproject.ac.uk/commentary/survival-fittest>
<https://www.darwinproject.ac.uk/commentary/evolution/survival-fittest-trouble-terminology-part-ii>

birleştğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Metnin kavramsal örgüsü kadar dil, metafor kullanımı ve normatif yönelimi de çözümlemeye dâhil edilmiştir. Böylece sunulan yaşam tarzının, çağdaş sağ ideolojilerle kurduğu söylemsel yakınlıklar ve ideolojik paralellikler üzerinden değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

1. DOĞAYA DÖNÜŞÜN SİYASETİ: PALEO SÖYLEMİNİN MUHAFAZAKÂR VE NEOLİBERAL ONTOLOJİSİ

Geleceğin yönünü de tayin eden toplumsal ontolojilerin inşasında geçmişin anlatısı, başat rol üstlenen bir kaynaktır. Paleo diyetinin sunduğu tarih anlatısı da Neolitik Devrim öncesi “düşmemiş” insanlığın portresini çizer. Burada avcı-toplayıcı dönemdeki insan varoluşu, modern hayata bir ütopya olarak eklenir. Geçmişte adeta, insan türünün biyolojik ve ahlaki normlarının, günümüze kıyasla “mükemmel” sayılabileceği bir “Altın Çağ” yaşanmıştır. Muhafazakâr düşüncede geçmiş, toplumun nasıl olması gerektiğine dair model sunan bir otorite olarak konumlanır (Belge, 2006: 94). Bu modelin kökeninin ille de ilahi kaynaklara dayanması gerekmez. Muhafazakâr değerler seküler biçimlerde de yeniden üretilebilir. Yeni sağ, geleneksel dinî ve kültürel formlara derin bir ilgi duysa da bu, her zaman dindarlık biçiminde tezahür etmek zorunda değildir. Manifesto’da da gördüğümüz şekilde, evrimsel biyolojiye dayanan bir köken miti de aynı işlevi üstlenebilir. Durant, insan bedenine gömülü bir ütopya söz eder: bedenlerimizde yazılı olan, doğaya uyumla özdeşleşen bir mükemmellik. Adrienne Rose Johnson’un (2016) da belirttiği gibi burada, iştahın denetlenmesiyle gerçekleşecek olan, fiziksel ve toplumsal dönüşümün bir arada örüldüğü, bedenlenmiş, DNA’larımıza içkin bir ütopya anlatısı kurulur.

Durant’a göre dolaşmak, avlanmak, toplamak, üremek ve savaşmak gibi hayatta kalmak için gerekli eylemler, insanın doğasına özgü ve dolayısıyla ahlaki olarak da onaylanmış faaliyetlerdir (Durant, 2013: 6-7). Görüldüğü üzere tıpkı Hobbes gibi Durant da savaş ve şiddeti “insan doğası” kategorisine dâhil eder. Bu doğalcı bakış, diğer kişisel gelişim hikâyelerine benzer şekilde, deneyim temelli anlatılarla birleşerek, kronik mutsuzluk ve yorgunluk üreten modern yaşamın karşısına, avcı-toplayıcı “bilgeliğini” çıkarır. Zira hayat, ancak doğal duruma uygun yaşandığında anlam kazanacaktır. “İnsan olmanın ne anlama geldiğinin” kavranması ise Paleo diyetinden Paleo hareketine geçişin ilk adımıdır (Durant, 2013: 12). Yemeği düzenleyerek açılan bu kapı, insanın kendi tabiatını “doğal” bir tarzla anlamasına ve bedensel olarak tecrübe etmesine olanak tanıyacaktır. Böylece ütopya giden yolda bulunan anlam, hayatın diğer alanlarına da nüfuz etmeye başlayacaktır. Paleo bilgeliğinin kaynağı olan “doğana uygun yaşa” mottosu, bir yandan da “ne için yaratıldıysan/evrimleştiysen ona uygun yaşa” manasında yorumlanabilir. Bu vurgu, Paleo bilgeliğinin özünü oluşturur ve insanın doğasına uygun yaşamasına dair holistik bir anlam arayışını ifade eder. Durant’ın da söylediği gibi, Paleo dönem insanları hayattaki şeylerin ne kadarının kendi kontrollerinde olduğunu biliyorlardı ve hayatları kendilerine, bir bütün olarak, hayatta kalmak için gereken günlük aktivitelerden gelen anlamla örülü, tutarlı ve bütüncül bir deneyim olarak görünüyordu (Durant, 2013: 42). Buradan hareketle Paleo yaklaşımı, modern dünyada kaybolmuş anlamı yeniden bulmak için bir kişisel gelişim ve yaşam tarzı önerisi sunmaktadır.

Durant “geçmişin bilgeliği” fikrini daha da genişleterek, dinî söylemleri de bu kategoriye yerleştirir. Ona göre tek tanrılı dinler, ilk tarım toplumlarının yaşamlarını altüst eden “yenmemesi gereken şeyi yeme” anlatısını kolektif hafızada canlı tutar. Paleo Manifesto’da, Neolitik dönemin ilk insanların ağzından aktarılan “Hayat güzeldi. Yemememiz gereken bir şey yedik. Hayat şu an kötü” ifadesiyle Âdem ve Havva’nın cennetten kovulma mitosunu alegorik olarak yorumlanır (Durant, 2013: 43). Bu bağlamda dünyaya düşüş miti, tarımın sistematikleşmesiyle yaşamın bozulması arasındaki nedenselliği temsil eder ve Paleo anlatısının da merkezine yerleşir. Bu anlatıya göre, yenmemesi gereken şeyin yenmesiyle başlayan bozulma; gıdalardan insan bedenine, toprağa, suya, insanın hayvanla ve kendi bedeniyle kurduğu ilişkiye kadar sirayet eden çok boyutlu bir dönüşüme işaret eder.

Böylece cennetten düşüş miti gibi dinî anlatılar da Paleo söyleminin tarihsel ve biyolojik temelli argümanlarını destekleyen bir dayanak olarak işlev görür. Durant, din ile bilgeliği buluşturan bir diğer yorumunda, Musa'yı "mikrobiyolog" olarak tanımlar (Durant, 2013: 44-67). Ona göre tarım toplumlarının gerektirdiği kalabalık ve yerleşik yaşam düzeni hem insanlar arasında hem de insan ile hayvan temasında bulaşıcı hastalıkların yayılmasına zemin hazırlamıştır. Buna karşılık, Musa'nın, hijyene, sünnete ve tek eşliliğe dair koyduğu kurallar ise patojenlere karşı alınmış evrimsel önlemler olarak değerlendirilir. Durant (2013: 58), Musa'nın insanları banyo yapmaya, ellerini ve giysilerini yıkamaya, ev temizliğine önem vermeye zorlayan arınma ritüellerini, cinsel ilişkilere getirilen sınırlamaları ve sünneti, dönemin şartlarına uygun "bilimsel bir hijyen programı" olarak yorumlar. Ona göre "yüzü olmayan, soyut ve batıl inançlardan uzak olan Yahudi Tanrısı, aslında bilimdi" (Durant, 2013: 63). Aynı noktada Mary Douglas, *Saflık ve Tehlike* ([1966] 2007) kitabında, dinlerin saflık ve kirlilik algılarının aynı zamanda toplumsal bir düzene işaret ettiğini öne sürer; Durant ise bu sembolik düzeni, biyolojik/hijyen önlemleri temelinde çerçeveleyerek yeniden inşa eder. Böylece dinî kurallar, ahlaki, sembolik ve toplumsal boyutlarının yanı sıra biyolojik temele oturtularak bilimsel bir meşruiyet de kazanmış olur. Dinlerdeki oruç uygulamaları da bu kapsamda değerlendirilir; çünkü aç kalmak insan doğasına uygun olduğu için sağlıklıdır da (Durant, 2013: 152).

Ulus Baker (2006: 101-104) muhafazakârlığı, belirli söylemsel işaretlerle tanınabilen bir "dil" olarak kavramsallaştırır. Bu çerçevede Paleo anlatısının "geçmiş bilgeliği" retoriği, söz konusu muhafazakâr dilin izlerini taşır. Muhafazakâr dil, modern öncesi dönemi bütün, samimi ve erdemli olarak idealize ederken geçmişin onayına da ihtiyaç duyar (Bora & Onaran, 2006: 234). Muhafazakâr hareketler de bu idealleştirilmiş geçmişi yeniden tecrübe etmeye çalışan toplumsal hareketler olarak ortaya çıkar. Paleo anlatısının "modern öncesi" tahayyülü, tarım öncesi toplumlara tekabül eder. Tanıl Bora ve Burak Onaran'ın (2006: 236) "Mâziperestlik" dediği bu eğilim, muhafazakâr siyasal konumlanmalar için söylemsel bir malzeme kaynağı olarak işlevselleştirilir. Ancak dikkat çekildiği üzere geçmişin bu şekilde kullanımı, her zaman ayıklayıcı ve seçici bir tutumu da beraberinde getirir. Bu bağlamda Paleo temsilleri, şiddeti doğallaştırma bakımından Hobbescu ön kabullere sahip olsa da insanın doğa durumunda özgür, dürüst ve mutlu yaşadığını söyleyerek aynı zamanda Rousseaucu bir perspektife de göz kırpar. Bu perspektife göre, ekonomileri avcı-toplayıcılığa dayanan küçük kabileler, güçlü sosyal ilişkiler ve paylaşım dayalı bir dinamizm içinde yaşarlar. Göçebe olarak varlıklarını sürdüren bu topluluklar, sahip oldukları az eşya ve sade yaşam biçimi temsiliyle huzurlu bir hayatın sembolü olarak görülür. El değmemiş doğayla kurdukları ilişki ve karmaşılaşmayan kurumsal yapılar, uzaktan bakıldığında ütöpik bir cenneti andırır. Bu dünyada avcı-toplayıcılar, tarımla uğraşanlardan daha az zaman harcar ve böylece daha fazla boş vakte sahip olurlar; gecelerini ise genellikle ateşin etrafında konuşarak, yemek yiyerek, uyuyarak ya da sevişerek geçirirler (Durant, 2013: 41-42). Bu anlatıda, Paleo toplumlarının temel gereksinimleri karşılandığında mutlu olduklarına dair bir ima sezilir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde en alt basamaklarda yer alan, yemek yeme, cinsellik, barınma gibi fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması, Paleolitik insan için yeterli görünmektedir. Durant'a göre elbette bu dönemde de stres olgusu mevcuttu; ancak bu, borç ya da iş baskısı gibi kronik değil, daha çok anlık tehditlere verilen geçici tepkiler biçimindeydi.

Paleo anlatısında, başta Tarım Devrimi olmak üzere, Sanayi Devrimi gibi insanlık tarihinin önemli gelişmeleri, günümüzde yaşadığımız sorunların kendi elimizle yarattığımız nedenleri olarak görülür. Bu gelişmeler, insanın doğal yaşam düzenine büyük bir müdahaleyi temsil eder ve adeta "doğal seçilimi" devre dışı bırakır. Darwin'in teorisinde doğal seçimle evrim, çevrelerine en iyi şekilde uyulanmış bireylerin yaşama ve üreme şanslarının daha yüksek olması yoluyla ortak bir atadan gelen popülasyonların zaman içinde farklılaşarak evrimleşmesi mekanizmasını ifade eder (Darwin, [1859] 2022: 101-165). Bu biyolojik süreç, bireysel niteliklerin zamanla değişmesinden ziyade popülasyon içindeki varyasyonların çevresel koşullara göre seçilmesiyle işler. Bir başka deyişle fizyoloji, çevre ve davranış arasındaki ilişki kimin hayatta kalıp soyunu devam ettirebileceğini belirler. Ancak bu biyolojik mekanizmanın, insanın toplumsal yaşamına doğrudan aktarılması çeşitli sorunları da beraberinde

getirir. Çünkü insan biyolojik uyumun yanı sıra kurumsal düzenlemelerle de varlığını sürdürür. Bu noktada Arnold Gehlen'in ([1940] 1988) insanı, doğuştan eksik bir varlık (*Mängelwesen*) olarak tanımlayan yaklaşımı da Paleo anlatısındaki doğaya dönüş fikrini kuramsal olarak tamamlayıcı bir perspektif sunar. Gehlen'e göre insan, biyolojik olarak yetersiz olduğu için kendini korumak ve yönlendirmek üzere kurumlar üretmek zorundadır. Paleo anlatısı ise, bu kurumsallığın ideal formunu tarih öncesinde konumlandırır; bireyin modern kurumlara rağmen biyolojik doğasına uygun bir yaşama yönelerek "normallliğini" yeniden kurabileceğini ima eder. Bu açıdan, geçmişin bilgeliğine yapılan çağrı, Gehlen'in tarif ettiği kurucu kurumsallığın modern bir versiyonu olarak da okunabilir. Ne var ki "doğal seçim" kavramını doğrudan toplumsal uygunluğun gerekçesi gibi okumak, az önce de bahsi geçtiği ve eleştirel kuramın da işaret ettiği bir riski barındırır. Horkheimer'a göre ([1947] 1990: 55-93; 119-144) modernitede akıl, nesnel akıldan öznel/araçsal akla kaymıştır. Aklın değeri artık "amaçların doğruluğu"ndan çok işlerlik ve uygunluk ölçütleriyle tanımlanırken rasyonalite de araçların etkililiğini maksimize eder. Bu dönüşüm, toplumsal alanda "neyin ayakta kaldığını" belirleyen mantığın, doğal olmaktan ziyade araçsal bir seçicilikle (rasyonel/araçsal seçim) çalıştığını gösterir; yani kalıcılık çoğu kez "doğanın seçimi" değil, hesaplanabilirlik, standardizasyon ve denetim kapasitesinin ürünüdür. Bu nedenle geleneklerin bugüne taşınmasını "doğal biçimde seçilmiş" olmalarına bağlamak, Horkheimerci anlamda, pozitivist bir doğallaştırma tehlikesi taşır: araçsal akıl normatif içeriği boşaltarak olanı "doğal/kaçınılmaz" gibi sunar ve böylece "amaçlar" tartışmasını görünmez kılar.

Doğal seçim kavramının ait olduğu biyolojik bağlamın ötesine taşınarak toplumsal alana uyarlanması ve "adaptasyon"dan ziyade "en güçlü olanın hayatta kalması" mantığı üzerinden yorumlanmaya başlaması tarihsel ve ideolojik olarak ciddi sorunlara ve sonuçlara yol açmıştır. Sosyal Darwinizm olarak bilinen bu yaklaşım, toplumları, rekabetin doğasıyla şekillenen ve basitten karmaşığa doğru giden çizgisel bir evrim şemasına oturtmuş ve böylece toplumsal hiyerarşileri, eşitsizlikleri, emperyalizmi, sömürgeciliği ve de ırkçılığı "doğal" bir zorunluluk gibi meşrulaştırmaya hizmet etmiştir (Hofstadter, 1992). Nitekim bu hat, öjeni hareketinin "ıslah" projelerinden sosyobiolojinin genetik determinizm tartışmalarına kadar geniş bir alanda problemli biçimlerde kullanılagelmiştir (Hawkins, 1997; Rose, 1997). Paleo anlatısında ise bu sorunlu miras, modern devrimlerin doğal seçim mekanizmasını devre dışı bırakarak insanlığı biyolojik açıdan zayıflattığı iddiasıyla yeniden yorumlanır. Durant'a göre (2013: 234) binlerce yıl boyunca yaşanan büyük devrimler, doğal yaşamla uyumunu bozarak insanlığı zayıf düşürmüştür. Nitekim ahlakı da bir seçim üzerinden doğallaştıran yaklaşımlar, muhafazakâr düşünce için temel bir dayanak oluşturur. Dolayısıyla Paleo anlatısındaki bakışla örtüşen biçimde muhafazakâr düşüncede de geçmiş, bir "bilgelik birikimi" olarak görülür. Bu tutum Friedrich A. von Hayek'in ([1960] 2013) gelenek ve kurumların, bireylerin rasyonel müdahalesinden ziyade uzun tarihsel süreçler içinde oluşmuş kolektif birikimlerin ürünü olduğu yönündeki düşüncesiyle de paralellik taşır. Toplum düzeyinde de benzer bir bakış açısı geçerlidir. "Hak edenin" hayatta kalması gerektiği düşüncesi eşitsizlikleri doğal olarak kabul eder. Cas Mudde (2022: 20), sağ ve sol ideolojiler arasındaki temel ayrımın eşitlik anlayışı etrafında şekillendiğini belirtir. Ona göre, sol yaklaşım, eşitsizlikleri yapay ve olumsuz olarak değerlendirir, devletin de bunları gidermesi gerektiğini savunur. Buna karşılık sağ düşünce ise eşitsizlikleri doğal ve olumlu görerek müdahale edilmemesi gerektiğini ileri sürer.

Bu "doğal seçim" fikri, toplumsal düzeyden piyasa koşullarına aktarıldığında ise serbest piyasa ideolojisini besleyen neoliberal bir dünya görüşüne dönüşür. Neoliberalizm, muhafazakâr düşünce ile serbest piyasa ekonomisini birbirine bağlayan bir ideolojidir. Bu ideolojide piyasada ortaya çıkan eşitsizlikler, insan tabiatındaki "doğal" farklılıkların bir yansıması olarak değerlendirilir. Dolayısıyla piyasa düzeni, müdahaleden uzak tutulması gereken "doğal seçim" mantığını toplumsal ve ekonomik düzeye taşıyan bir alan olarak görülür. Zira neoliberal akıl, serbest piyasanın kendi doğa yasalarıyla işlemesi gerektiğini savunur ve bu kapsamda toplumun ya da devletin müdahalesine hiçbir meşru alan tanımaz (Harvey, 1997: 196). Paleo Manifesto ise bu neoliberal-muhafazakâr bakışa içkin biyolojik determinist yorumu, bireysel beden rejimine taşır. Tıpkı piyasanın müdahalesizliğini savunan neoliberal argümanda olduğu gibi, Paleo diyeti de insan sağlığını iyileştirmenin yolunu ataların genetik mirasına

uygun bir yaşam biçimini benimsemekte görür. Bu anlatıda, modern beslenme biçimlerinin yol açtığı “uyumsuzluk” ve “dejenerasyon”, tıpkı piyasa müdahalelerinin yarattığı “yapay” eşitsizlikler gibi, doğa düzenine aykırı bir sapma olarak kodlanır. Böylece Durant neoliberal mantığının, bireysel sağlık ve beslenme rejimlerine bir tür “biyolojik piyasa” modeli gibi uygulanabileceğini ima eder: en uyumlu olan hayatta kalır ve zayıf olanın elenmesi kaçınılmazdır. Bu anlayış, Dardot ve Laval’in (2012: 197-216) neoliberal özne teorisinde olduğu gibi, bireyin salt rekabet eden bir piyasa aktörü değil, aynı zamanda kendi yaşamı üzerinde “sorumluluk rejimi” kuran etik bir girişimciye dönüşmesini içerir. Ayrıca geçmişe ve topluma dair belirli tahayyülleri yeniden kuran bir ideolojik formasyon olarak neoliberalizm, Paleo söyleminin muhafazakâr özelemleriyle de kesişir. Tarihsel süreklilik ve bireysel girişimcilik hem neoliberalizmin hem de muhafazakâr tahayyülün meşruiyet kaynaklarıdır. Bu noktada Ray Kiely’nin çalışmaları, neoliberalizm ile muhafazakâr/sağ popülist düşünce arasındaki geçişliliğe dair önemli bir perspektif sunar. Kiely (2019) Trump’ın yükselişini, küreselleşmenin yarattığı toplumsal ve ekonomik hoşnutsuzluklar üzerinden okur.⁹ Ona göre Trump, retorikte küreselleşme karşıtı ve korumacı bir çizgi izlese de gerçekte neoliberal rasyonalitenin işleyişini sürdürür; devleti bir şirket gibi yönetme iddiası ise bunun tipik göstergesidir. Böylelikle “Amerikan Rüyası”nın sona ermesiyle oluşan öfke ve umutsuzluk, retrotopyalarla (Bauman, 2018) yani geçmişe dönük mitlerle telafi edilmeye çalışılır. Bu çelişkili konum hem paleo-muhafazakâr nostalji söylemiyle hem de neoliberal piyasa kurgularıyla aynı anda eklemlenen bir siyasal hat yaratır.

Paleo Manifesto, Alternatif Sağ’ın “Batı’nın çöküşü” tezini de paylaşır (Spengler, [1922] 1926; Evola, [1953] 2002; de Benoist & Champetier, [1999] 2012; Buchanan, 2001). Modern medeniyetin getirdiği liberal değerlerden uzaklaşıp insan doğasına dönme arzusuyla bir tür Altın Çağ özlemini besler. Nitekim makalenin girişinde de geçen “çözümlerimiz doğal dünyadaki çözümlere sıkı sıkıya bağlı kalmalıdır. Doğa model olmalıdır” ifadesiyle bu vurgu açıkça dile getirilir (Durant, 2013: 287). Bu söylem ilerleme eleştirisini de içerir, tarımsal ve endüstriyel gelişmelerin insan sağlığı ve toplumsal bütünlük açısından yarattığı bozulmayı vurgular. Böylece Paleo Manifesto bir yandan modernliğin “yapay” müdahalelerine karşı çıkarken, diğer yandan ataların yaşamına dönüşü en “bilimsel” çözüm olarak sunar. Ancak Durant (2013: 88), günümüz dünyasında bu hayata dönmenin imkânsızlığının da farkındadır ve bu durumda çeşitli “taklitler” ve “hackleme”¹⁰ stratejileri önerir. Burada doğaya dönüş idealinin bir tür simülasyona indirgenmesi, neoliberal özneye uygun bir “kişisel proje” olarak okunabilir. Birey tıpkı serbest piyasa rekabetinde olduğu gibi, kendi bedenini ve yaşamını doğanın “bilge” düzenine uydurmakla yükümlüdür. Bu yaklaşım, günümüz koşullarında geçmişin bilgeliğini modern imkânlarla harmanlayabileceğimiz bir sentez önerir. Paleo Manifesto, modern tıbbi teknolojilerden (örneğin antibiyotikler gibi) vazgeçmeden de “Paleomsu” bir yaşam biçimi sürdürmenin mümkün olduğunu söyler (Durant, 2013: 118-119). Böylece tarih, yalnızca türümüzün biyolojik sınırlarını tanıma bağlamında bir referans noktası olur, geriye kalan ise kaçınılmaz şekilde bir “taklit” olacaktır. Dolayısıyla Paleo beslenmek, vahşi doğada taş aletlerle avlanmayı değil, süpermarket raflarında sunulan ürünlerle biyolojimizi “hacklemek” anlamına gelir. Bu bağlamda Paleo yaklaşımı, bireyin modern yaşamda bedenini doğanın düzenine uyarlama çabasını, tür temelli bir normatif çerçeveye yerleştirir. Sonuç olarak insanın “yaratıldığı” ya da “evrildiği” haliyle en iyi ve en doğru olduğu inancına, bir bakıma Leibnizci ([1710] 2021) “mümkün dünyaların en iyisi” fikri içkindir ve bu da anlatının nihai ufkunu oluşturur.

Öte yandan Durant’ın Manifesto’daki “av-avcı etiği” anlatısı, doğadaki beslenme ve güç dengesini tasvir eder (Durant, 2013: 241-255). Bu anlatıda avlanma aynı zamanda doğal düzenin sürdürülmesi için zorunlu bir eylem olarak görülür. Avcı da av da doğanın döngüsünü devam ettiren temel unsurlardır. Avlanmanın kötü olmadığını ancak hayvana gereksiz yere acı çektirmenin etik dışı

⁹ Durant’ın sosyal medya paylaşımlarına bakıldığında, Paleo hareketinin ideolojik yönelimiyle uyumlu biçimde, Donald Trump’ın sıkı bir destekçisi olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰ Bu kavram, insan bedenini bir bilgi sistemi gibi düşünerek, yaşam tarzı üzerinden bilinçli ve deneysel müdahalelerle biyolojik işleyişi optimize etme çabasına işaret eder.

olduğunu vurgulayan bu bakış, insan varoluşunu “verimli” ve “ahlaklı” bir temelde tanımlar. Neoliberal düzenin metaforik bir temsili gibi okunabileceği bu anlatıda, besin zincirinin en tepesindeki “en büyük avcı”, küresel ekonomik sistemde zirvede yer alan hegemon güç, Amerika’yı çağırıştırır. “İstilacı türlerin yok edilmesi gerektiği” (Durant, 2013: 245) fikri ise piyasada “verimsiz” veya “uyumsuz” aktörlerin elenmesini meşru gören neoliberal mantığın bir yansıması gibidir. “Büyük balığın küçük balığı yemesi” ilkesinin doğada olduğu kadar serbest piyasanın acımasız rekabetinde de geçerli olması, bu anlatıyı daha da katmanlı bir okuma nesnesine dönüştürür. Böylece, av-avcı etiği salt doğanın döngüsüne değil, neoliberal öznenin “rekabetçi” ve “uyumlu” kalma zorunluluğuna da işaret eder; herkes bu vahşi dengede ya avcıdır ya da kaçınılmaz biçimde av olmaya mecburdur.

2. PALEO HAREKETİ VE ALTERNATİF SAĞ’DA ERKEKLİĞİN GERİ KAZANIMI

Paleo hareketinin söyleminde öne çıkan “doğallık” vurgusu, özellikle bedene, toplumsal rollere ve erkek egemenliğine dair ön kabulleriyle birlikte aileci değerleri ve neoliberal özneleşme biçimlerini yeniden üretir. Bu bağlamda da hareket, Alternatif Sağ’ın ideolojik yönelimleriyle örtüşen bir düşünsel zeminde konumlanır. Nitekim bu tür hareketler, daha geniş kültürel ve siyasal kutuplaşmaların bir parçası haline gelir. Soğuk Savaş döneminin klasik “dost-düşman” ayrımının yerini, günümüzde kültürel kimlikler etrafında şekillenen bir “kültürler savaşı” mantığı almıştır. Uygarlığın güncel durumuna dair anlatılar, temel hakların bile tartışmaya açıldığı bir “Büyük Gerileme”nin yaşandığı yönündeki tespitlerle kesişir (Geiselberger, 2017: 7–13). Neoliberalizmin eşitsizlik üreten yapısı, bazı grupları “uygar davranmanın” artık yararsız olduğu sonucuna ulaştırırken, yerel ve parçalı yeni “metapolitik” örgütlenmelerin yükseldiği görülür (Nachtwey, 2017: 167). Alternatif Sağ da kendini metapolitik aktivizme adanmıştır (Hermansson, Lawrence, Mulhall & Murdoch, 2023: 29). Tıpkı Paleo hareketi gibi Amerikalı bir oluşum olan Alternatif Sağ, 2010’lu yıllarda küresel ölçekte dikkat çekmeye başlar (Hermansson vd., 2023: 44). Bu yükseliş yıllarıyla örtüşen bir biçimde Durant’ın *The Paleo Manifesto*’yu yayımladığı tarih de 2013’tür. Alternatif Sağ’ın başlıca ideolojik damarlarını; beyaz milliyetçiliği, anti-feminist erkek dayanışma grupları ve liberteryen söylem oluşturur (Hermansson vd., 2023: 7). Her ne kadar hareketin yapısı esnek ve eklektik görünse de sol düşüncüyü ve eşitliği odağına alan hak temelli mücadeleleri reddetme konusunda ortak bir zemine sahiptir. Bu durum, hayvan, kadın, LGBTİ+ ya da göçmen hakları gibi kolektif eşitlik taleplerine karşı sistemli bir karşıtlık üretmeleriyle kendini gösterir.

Alternatif Sağ’ı tanımlarken kullanılan “metapolitik aktivizm” kavramsallaştırması burada özellikle önemlidir (Hermansson vd., 2023: 30). Metapolitika kavramı, siyasal dönüşümün öncelikle kültürel alanda verilen mücadeleler yoluyla şekillendiğini öne süren Gramsci’nin (2007) hegemonya kuramına dayanır. Gramsci’ye göre hegemonya için siyasal iktidarın ele geçirilmesi yeterli değildir, buna toplumun kültürel değerleri, normları ve düşünme biçimlerinin dönüştürülmesi de eşlik etmelidir. Metapolitika, tam da bu nedenle, siyasal iktidar mücadelesinin kültürel alandaki müdahalelerle sürdürüldüğü bir stratejiye işaret eder. Alternatif Sağ hareketler açısından metapolitik pratikler, doğrudan iktidar talebinden ziyade, kültürel normları yeniden tanımlayarak toplumsal değerler üzerinde ideolojik bir hâkimiyet kurma amacına yönelir. Paleo hareketi de bu anlamda daha çok, Alternatif Sağ tahayyülleri dolaşıma sokan metapolitik bir müdahale alanı olarak değerlendirmeye açıktır. Erkek dayanışma gruplarının özellikle belirleyici olduğu Alternatif Sağ’da, mizojini¹¹ ve anti-feminizm merkezi bir rol oynar (Hermansson vd., 2023: 7–17). Bununla birlikte, güncel sağ hareketlerin kadınlara yaklaşımı, aile aracılığıyla biçimlenen çelişkili bir çizgide yer alır. Kadınlar bir yandan yeni nesli yetiştirme ve “ulusun rahmi” olma rolleri üzerinden “aile içinde değerli” kılınırken diğer yandan siyasal ve toplumsal özerklikleri dolayısıyla potansiyel bir tehdit olarak da algılanırlar. Bu durum, *hayırsever cinsiyetçilik* ile *düşmanca cinsiyetçilik* arasında salınan ikili bir söylemsel yapının ortaya çıkmasına yol açar (Mudde, 2022: 159–160). Bu farklı kadınlık kurguları, Alternatif Sağ çevrelerde erkekliğin yeniden inşasıyla birlikte düşünüldüğünde, cinsiyet rollerinin nasıl sabitlendiğini ve hiyerarşik biçimde yeniden

¹¹ Mizojini (Antik Yun.: *misos* “nefret” + *gynē* “kadın”), kadınlara ve “kadınlık”a yönelik aşağılayıcı, dışlayıcı yaptırım düzenidir; bir duygudan ziyade patriyarkanın cezalandırma mantığıdır. Bkz. Manne, 2017.

anlamlandırıldığını ortaya koyar. Alternatif Sağ'ın "erkek alemi" (*menosphere*) olarak adlandırılan çevrim içi ve çevrim dışı grupları hem ikili ve sabit toplumsal cinsiyet rolleri anlayışı üzerinden cinsiyetler arası hiyerarşiyi meşrulaştırırlar hem de erkekliği güç, tahakküm ve saldırganlıkla özdeşleştirerek hiper-maskülenliği idealleştirirler (Hermansson vd., 2023: 245). Dolayısıyla Paleo söyleminin doğal cinsiyet hiyerarşisinin yeniden tesisi, feminizm ve vejeteryanlık/veganlık karşıtlığı ile hiper-maskülenliğin yüceltilmesi gibi temaları, bu ideolojik kümeyle kurduğu paralellliği görünür kılar.

Durant, avcı-toplayıcı ataların bu "doğasına uygun" ideal yaşam biçimini aynı zamanda bedensel performans, hareket ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden de temellendirir. Paleo ideolojisi, insan bedeninin ve zihninin evrimsel mirasını hatırlamayı ve buna uygun yaşam pratikleri geliştirmeyi salık verir. Ancak bu "evrimsel mirasa" dönüş çağrısı sağlık odaklı bir retorikle sınırlı kalmaz, toplumsal cinsiyet rollerinin tarihsel ve biyolojik olarak "doğal" bir düzeni yansıttığına dair determinist bir varsayımı da beraberinde getirir. Bu anlatı, erkekliği fiziksel güç, risk alma ve doğaya meydan okumayla özdeşleştirilen "avcılıkla", kadınlığı ise bakım, taşıma ve ev içi sorumluluklarla ilişkilendirilen "toplayıcılıkla" tanımlar (Durant, 2013: 164). Durant bu cinsiyetçi iş bölümünü, modern insanın da sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmesi için evrimsel bir "doğal" düzenin ifadesi olarak sunar. Toplumsal cinsiyet rolleri adeta bir "biyolojik kader" olarak resmedilir. Örneğin Manifesto'ya göre, kadınların geleneksel rollerinden uzaklaşarak iş gücüne katılması, ev içi rollerin zayıflamasına ve bununla birlikte beslenme düzeninin bozulmasına yol açmış ve bu durum da modern toplumda yaygınlaşan sağlık sorunlarının temel nedenlerinden biri haline gelmiştir. Durant Manifesto'da kendi kişisel dönüşüm hikâyesini anlatırken, Paleolitik gıda sistemine uyum sağlama sürecinde zorlandığı şeylerden birinin de "avlanmayı öğrenmek" olduğunu belirtir. Geleneksel olarak "erkek akrabalar tarafından aktarılması" gereken bu beceriyi öğrenmenin günümüzde kolay olmadığını vurgular. Zira artık bu bilgiyi aktarabilecek erkek figürler azalmış, özellikle de bekâr anneler (*single mothers*) tarafından yönetilen ailelerin artmasıyla birlikte, "avcılık bilgisi" aktarımı büyük ölçüde sekteye uğramıştır (Durant, 2013: 241). Bu kişisel gözlem, Paleo ideolojisinin baba figürü etrafında örülen bir toplumsal yapıya da dayandığını göstermektedir. Paleolitik döneme ait "erkekse bilgi"nin kuşaklar arası sürekliliği, ataerkil aile yapısının korunmasıyla mümkün görülür. Bu yaklaşım, ebeveynliğin cinsiyetsizleştirilmesini ve eşitlikçi aile modellerinin güçlenmesini hem kültürel süreklilik hem de bedensel yeterlilik açısından bir tehdit olarak çerçeveler, böylece kültürel muhafazakârlığı ön plana çıkaran Alternatif Sağ söylemlerle kesişir.

Oysa feminist antropoloji literatürü, cinsiyetçi iş bölümünün "doğal" ve "evrensel" kategoriler olarak sunulmasının, tarihsel ve kültürel bağlamından koparılmış ideolojik bir kurgu olduğunu uzun süredir ortaya koymaktadır (Slocum, 1975; Leacock, 1978). Bu kurgu, özellikle "avcı erkek" mitinin doğallaştırılması yoluyla, kadınların tarihsel olarak üretim süreçlerine yaptığı katkının görünmez kılınmasına ve kadın emeğinin sistematik biçimde değersizleştirilmesine hizmet eder. Bu noktada mit kavramını, Claude Lévi-Strauss'un (2012: 297-331) tanımladığı biçimiyle, toplumsal gerçekliğe düzen vermeyi amaçlayan yapısal ve sembolik bir form olarak ele alıyoruz. Mitleştirme yoluyla cinsiyet farklılıklarını değişmez biyolojik roller şeklinde sunan "avcı erkek" gibi kurgular, kültürel olarak da sabitlemiş ve doğallaştırılmış olur. Fakat böylesi bir ayırım sadece dönemin antropoloji söylemine özgü değildir; modern bilimin kuruluşunda da benzer bir toplumsal cinsiyet mantığı işlemiştir. Evelyn Fox Keller'ın ([1985] 2016: 89-90) işaret ettiği gibi, bilimsel devrim, sanayi kapitalizminin gereksinim duyduğu toplumsal cinsiyet kutuplaşmasına hem yanıt vermiş hem de kritik bir destek sağlamış ve erkek ile kadın, kamusal ile özel, akıl ile his arasında keskin sınırlar çizerek bu kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Keller'a göre, akıl ve nesnellik kavramları ile doğayı tahakküm altına alma istenci yalnızca belirli bir bilim anlayışının ilerlemesini değil, "erkeksi özsaygı ve yiğitliğe" dayalı bir erkeklik tanımının kurumsallaşmasını da beslemiştir. Bu türden beden kurguları, modern bilimin tarihsel yapılanışının da temel bir parçası olmuştur. Örneğin bilimsel söylem uzun süre "insan" bedenini erkek bedeni üzerinden tanımlamış, kadın bedeni ise tali bir varyant olarak ele alınmıştır. Anatomi kitaplarında beden modeli erkek üzerinden kurgulanmış, kadınlara özgü organlar ve fizyolojik işlevler

sistematiik biçimde görmezden gelinmiştir. Benzer biçimde, kadınlara özgü sağık sorunları (menopoz ya da doğum sonrası depresyon gibi) tıbbi literatürde geç tanımlanmış; klinik deneylerde ise kadınlar yirminci yüzyılın sonlarına dek büyük ölçüde dışarıda bırakılmıştır (Keller, 2016; Schiebinger, 1993; Martin, 1987; Oudshoorn, 1994; Epstein, 2007). Keller'ın (2016) belirttiğı üzere, bilimsel nesnellik ideali tarih boyunca erkeklikle özdeşleştirilmiştir. Böylece “akıl, nesnellik ve doğa bilgisi” erkek bilincinin ayrıcalığı olarak sunulmuştur. Dolayısıyla da bilimsel bilginin tarafsızlığı iddiası altında, biyolojik determinizm ve söylemsel araçlar yoluyla ataerkil normlar yeniden üretilmiş; toplumsal cinsiyet farklılıklarının “doğal” ve “değişmez” kategoriler olarak meşrulaştırılmasıyla ataerkil toplumsal düzen pekiştirilmiştir.

Üstelik Paleo Manifesto'da bu bakış, sadece yetişkinlikte ideal görülen toplumsal cinsiyet rollerine değil, bu rollerin temeli olan çocukluk dönemindeki yetiştirme pratiklerine de sirayet eder. Durant, toplumsal cinsiyet farkındalığıyla yürütölen pedagojik yaklaşımların, çocukların “doğalarına uygun” biçimde yetiştirilmesinin önüne geçtiğini ileri sürer. Ona göre, cinsiyetsizleştirilmiş oyunlar ve nötr toplumsallaşma süreçleri, erkek çocukların fizyolojik olarak ihtiyaç duyduğu sert, rekabetçi ve kavgacı oyun biçimlerinden mahrum kalmasına, kız çocuklarının ise sosyal becerilerini geliştirecek “süslenme” ve “görölme” temelli deneyimlerden uzaklaşmasına neden olur (Durant, 2013: 182). Bu yaklaşım, çocukluk deneyimlerinin de doğal cinsiyet farklarıyla uyumlu olarak tasarlanması gerektiğı varsayımına dayanır ve toplumsal cinsiyetin kültürel normlar ve kurumsal yapılar içinde sürekli olarak yeniden üretildiğini savunan feminist yaklaşımların (Connell, 1998) doğrudan karşısında konumlanır.

Öte yandan kitabın içinde Durant'ın kendi av deneyimini aktardığı bir bölüm de mevcuttur. Bu tecrübe anlatılırken kullanılan “ellerimi geyiğın vücuduna soktum”, “ellerim soğuktı ve geyiğın vücudu onları ısıttı”, “onun ısınıı doğrudan emdim”, “sadece ellerimi kullanarak tüm bağırsağı geyiğın göğüs kafesinin içinden ayırdım, göğüs boşluğundan çekip çıkardım” gibi ifadeler, avlanmayı penetratif bir ritüel olarak betimler (Durant, 2013: 253). Bu tür bir temsil, egemen iktidarı erotize ederken adeta hem brutal bir pornografiye yaklaşır hem de erkekliğı güç temelli biçimde yeniden tesis eden bir anlatı formuna dönüşür. Durant'ın anlatısında penetrasyon üzerinden gelişen bu bedensel fetih dili, erkekliğın fiziksel ve sembolik düzeyde yeniden inşası anlamında da okunabilir. Bu bağlamda avcılık, bir tür erillik testi gibidir. Bu testi geçen erkekler, “soğuk biralar” ve “paylaşılan etler” etrafında toplanarak, avlanma eylemini kolektif bir şölen ve dayanışma biçiminde ritüelleştirirler (Durant, 2013: 254). Böylece av deneyimi, erkekliğın tanındığı ve pekiştirildiğı bir performans uzamı olarak işlev kazanır. Bu anlatının karşı kutbunda ise feminizm, vejetaryenlik ve veganlık durmaktadır. Bu bağlamda bitkisel beslenme biçimleri yalnızca sağılıkla ya da çevreyle ilgili etik tercihler değil, dişil birtakım eylemler ve maskülenliğın kaybı olarak algılanır. Konvansiyonel masküleniteye mesafe koyduğu düşünölen vejetaryenlik ve veganlık, “erkekliğı tehdit oluşturan” feminist ve ekolojist hareketlerle özdeşleştirilir (Durant, 2013: 265). Dolayısıyla Paleo ideolojisinde bedeni doğaya uyumlu kılmak için yapılan çağrı, bir bakıma et ve güç üzerinden erkek bedenini ve iktidarını yeniden tahkim etmeye yöneliktir. Bununla birlikte dikkat çekici bir başka nokta, feminizm, vejetaryenlik, veganlık ve ekolojik hareketlerin “lobiler” olarak sunulması ve bu hareketlerin “erkek” ideallerine karşı bir tehdit olarak resmedilmesidir (Durant, 2013: 114). Durant, vejetaryenliğın “bitkisel” (kadınsı) bir duyarlılığın uzantısı olduğuna, Paleo diyetinin ise “hayvansal” (erkeksi) bir irade ve güç rejimini temsil ettiğine işaret eder. Bu ikili karşıtlık, aşırı sağıın ve Alternatif Sağıın “erkekleşme” ideolojileriyle doğrudan örtüşür, bitkisel beslenme ve feminist hareketler, “erkek bedeninin” evrimsel doğal düzenine karşı bir komplo olarak çerçevelenir. Bu bağlamda feminizm, bir eşitlik talebinden ziyade ulusal ve kültürel düzeni tehdit eden dışsal bir unsur olarak görülür. Böylece Paleo Manifesto'nun yaklaşımı, aşırı sağıın, feminizmi ulusal düzenin tehditkâr bir dış gücü olarak konumlandıran bakışıyla kesişir (Mudde, 2022: 166). Bu söylem aynı zamanda, Alternatif Sağıın feminist hareketleri “doğal hiyerarşiyi” bozan ve dolayısıyla toplumsal istikrarı zedeleyen bir tehdit olarak gören ideolojik hattının sürekliliğini de yansıtır (Mudde, 2002: 161; Hermansson vd., 2023: 246–248).

Bu hususta dikkat çeken bir diğer nokta, Durant'ın "tarım devrimi" ile "ataerki" arasındaki ilişkiyi literatürdeki eleştirel yaklaşımların aksine, "doğal" bir toplumsal iş bölümü üzerinden okumasıdır. Avcı-toplayıcı dönemin cinsiyet temelli iş bölümünü tarihsel değil, evrimsel ve kaçınılmaz bir gerçeklik olarak sunan bu yaklaşım, kadınların bitkileri evcilleştirmesi üzerinden tarım devrimini kadınlıkla özdeşleştirir. Bahsi geçtiği üzere Paleo anlatısında Tarım Devrimi, bozulmanın başlangıcı olarak kodlanır ve bu tarihsel durum, kadınların "doğasına" bağlanarak adeta bir tür "mitik suç" anlatısına dönüştürülür (Durant, 2013: 267). İlkokul çağındaki cinsiyet grupları arasında yaşanan çatışmaları andıran bu anlatı yapısı, kadını "yozlaştırıcı", erkeği ise "doğalın" "saf" temsilcisi olarak konumlandırır. Carol J. Adams'ın (2015) kavramsallaştırdığı biçimiyle bu tür bir söylem, et yeme pratiklerinin eril tahakkümle olan ideolojik bağını gözler önüne serer. Adams, etin tarihsel olarak erkeksi özneye özdeşleştiğini, buna karşın bitkisel gıdaların kadınlıkla ilişkilendirildiğini, bunun da kültürel anlamda "et = erkeklik; sebze = kadınlık" gibi bir ikiliğin üretimine hizmet ettiğini vurgular. Paleo ideolojisinde bu ikilik açıkça yeniden üretilir. Adams'ın analizine göre bu ikilik, ataerki ve türcü (*speciesist*) normlarla örülü bir kültürel yapının sürdürücüsüdür. Paleo yaşam tarzı, "doğal erkekliğin" geri kazanılması için de bir araç olarak görülür. Bu bağlamda, kadınların geleneksel rollerinden uzaklaşarak modern toplumda özerk bir varlık kazanması, biyolojik bir sapma olarak değerlendirilir. Carol Adams'ın işaret ettiği gibi, bu tür anlatılar salt kadınları edilgenleştirmekle kalmaz, doğayı, hayvanları ve vegan/vejetaryen yaşam biçimlerini de ikincilleştirerek eril tahakkümün hem kültürel hem de türler-arası düzeyde işleyen bütüncül bir söylemini kurar. Manifesto'da bu söylemin bir uzantısı olarak, vegan ya da hayvan hakları gibi hassasiyetlere sahip kişiler küçümsenerek, "masabaşı ahlakçıları" (*armchair ethicists*) şeklindeki pejoratif bir etiketlemeyle itibarsızlaştırılmaya çalışılır (Durant, 2013: 243). Paleo hareketi özelinde bu türden bir dışlayıcı söylem, sağ popülist, mizojinist ve türcü anlatıların birbirine eklemeliği bir ideolojik zemin üretir.

Alternatif Sağ düşüncenin temelinde, eşitlik ve adalet gibi evrensel değerlerin, bilhassa beyaz erkeklerin aleyhine işleyen bir saldırı aracına dönüştüğü yönünde bir algı yer alır (Mudde, 2002: 72; Brown, 2021: 13). Bu taarruza karşı koyabilmek için "erkek alemi" güç, tahakküm ve geleneksel rollerle belirlenen hiper-maskülen bir idealleştirme öne çıkarır (Hermansson vd., 2023: 245). Manifesto'da CrossFit gibi yoğun ve yüksek performans gerektiren, fonksiyonel egzersiz biçimlerine yapılan övgü, erkek bedenini kaslılık ve saldırganlık ekseninde yüceltirken, toplumsal cinsiyet stereotiplerini de yeniden üretir (Durant, 2013: 169). Manifesto'ya göre Paleo ideolojisinin sporu CrossFit olmalıdır. Buna karşılık, yoga gibi daha yavaş ve esnek hareket biçimleri "kadınsı", "yumuşak" ve "pasif" olarak tanımlanarak, beden pratikleri cinsiyetlendirilmiş bir hiyerarşide konumlandırılır (Durant, 2013: 178). CrossFit'in rekabetçilik ile dayanışma ve yoldaşlık duygusunu aynı anda teşvik eden doğası, Durant tarafından "erkek psikolojisinin" derinlemesine kavrandığı bir egzersiz modeli olarak sunulur (Durant, 2013: 171). "Band of Brothers" etkisi yaratan bu kolektif egzersiz tasarımı, erkekler arasında hem fiziksel sınırları zorlama hem de grup aidiyeti üretme işlevi görür. Durant'a göre bu tür pratikler, avcı-toplayıcı atalarımızın hareket etmeye dair temel motivasyonlarını yeniden canlandırmanın bir yoludur (Durant, 2013: 174). Böylece CrossFit, erkekliğin geçmişten gelen "doğal" rolleriyle bağ kuran, kolektif dayanıklılık ve güç ideallerini yücelten bir toplumsallaşma biçimi olarak anlamlandırılır. Bu yapının sembolik tezahürleri, CrossFit antrenmanlarında uygulanan adlandırma stratejilerinde de belirginleşir. CrossFit'te iki tür antrenman (WOD) bulunur: "Kızlar" (*The Girls*) ve "Kahramanlar" (*The Heroes*). "Fran", "Helen" ya da "Cindy" gibi kadın isimleriyle anılan "Kızlar" serisi, oldukça zorlu antrenmanlardan oluşur. "Kahramanlar" ise şehit düşen ya da bir şekilde hayatını kaybeden asker, polis ve itfaiyecilerin isimlerini taşıyan, anma niteliği de olan antrenmanlardır. "Kızlar" serisinde, antrenmanların yıkıcılığı ile kadınlık arasında, verilen isimler üzerinden simgesel bir köprü kurulur. Bu sembolik düzenleme, kadınları örtük biçimde "şiddetli, kontrol edilmesi güç ve bedeni yıpratıcı" bir dış etkiyle özdeşleştirerek ataerki bir tahayyülü yeniden üretir. Antrenmanları yapanları "darmadağın" eden bu kurgusal kadın imgesi, erkekliğin kendini bedensel performans yoluyla sınıadığı ve güçlendirdiği sembolik bir karşı figüre dönüşür. Bu adlandırma pratiği bir yandan kadınları yüceltir gibi görünürken

diğer yandan onları eril öznenin üstünlük iddiasına hizmet eden, pasif bir zıt kutup olarak sabitler. Böylece “Kızlar” serisi, hiper-maskülenlik ethosunu pekiştiren antrenmanlar olarak karşımıza çıkar.

Kahraman WOD’ları ise CrossFit’in, milliyetçi ve militarist bir sembolizmle yüklendiği bir diğer anlatı alanını oluşturur. Her bir antrenmanın belirli bir “kahraman”ın adını taşıması ve fiziksel sınırların zorlanması, fedakârlığın anısına gösterilen bir saygı ritüeli olarak anlam kazanır. Bu ritüelleştirme biçimi, bireyin bedensel çabasıyla ulusal idealler arasında bağlantı kurar. Antrenman sırasındaki acı, şehitliğe içkin acının bir temsiline dönüşürken, gösterilen çaba aynı zamanda sivil bir askeri pratik olarak da okunabilir. Dayanıklılık, görev bilinci ve adanmışlık gibi nitelikler ile donatılarak ulus adına “şekillendirilen” erkek vücudu, hiper-maskülen bir uzama dönüşür. Bu doğrultuda CrossFit de Alternatif Sağ’ın metapolitik örgütlenmelerinden biri olarak görülebilir. Alternatif Sağ’da “kişisel gelişim” yoluyla maskülenleşme önem arz eder. Egzersiz yapmak, özellikle de ağırlık kaldırmak, Alternatif Sağ’ın alfa erkek (*Chad*) idealinin merkezinde yer alır; buradaki şiddet kapasitesi de erkekliğin olmazsa olmaz bir bileşeni haline gelir (Hermansson vd., 2023: 276–277). Benzer şekilde dövüş sporları ve boks gibi aktiviteler “beyaz erkeğin” kaybolan statüsünü geri kazanmasının yolları olarak anlamlandırılır. Maskülenlik, yüksek testosteron ve kasla ilişkilendirilerek kadınlar üzerindeki cazibenin ve üstünlüğün de bir tür garantisi olarak tahayyül edilir. Böylece kuvvetli erkek bedeni hem ailevi hem de ulusal çıkarların taşıyıcısı haline gelmiş oldur. Mudde’nin (2002: 158) analiz ettiği gibi, aşırı sağda “erkekliğin” ulusun askeri ve ideolojik bekası için bir zorunluluk olarak gösterilmesi, Durant’ın avcı-toplayıcı mitindeki “savaşçı erkeği” diriltilmesiyle benzer. Alternatif Sağ’da ise bu, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde örgütlenen hareketlerin, ulusal ve ırksal bütünlüğe tehdit oluşturduğu söylemiyle tamamlanır (Hermansson vd., 2023: 272–273). Paleo hareketinin de öne çıkardığı hiper-maskülen “doğal beden” imgesi, neoliberal ve sağcı özneleşme biçimlerinden türeyen bir beden ve kimlik siyasetinin izlerini taşır.

Bu bağlamda Judith Butler’ın (2010) “beden”in toplumsal olarak kurulduğu ve toplumsal cinsiyet performanslarının bu inşada merkezi bir rol oynadığını vurgulayan yaklaşımı, Paleo hareketinin de söz konusu özneleşme süreçlerine nasıl eklemelendiğini anlamamıza olanak tanıyacaktır. Paleo söylemi, erkek bedeni üzerinden disiplin, güç, saldırganlık ve irade gibi nitelikleri yücelterek, hem neoliberal özneleşme biçimlerinin “rekabetçi” ve “kendine yatırım yapan” birey idealine hem de sağ ideolojilerin “geleneksel erkeklik” anlatılarına eklenir. Temelinde bedenin doğallaştırılması üzerinden işleyen bu söylem, aslında toplumsal cinsiyetin “performatifliğini” maskeleyerek onu sabit ve kaçınılmaz gibi sunar. Bu bağlamda üzerinde düşünülmeli gereken bir başka nokta, “erkekliğin” tarihsel kriz anlarında, yeniden biçimlendirilen ve meşrulaştırılan bir beden politikası olarak belirginleştiğidir. Küresel kapitalizmin güvencesizlik ve eşitsizlik etkileri, dünya üzerinde süre giden “demokrasi yorgunluğu” (Appadurai, 2017), özellikle erkeklik gibi ayrıcalıklı kimliklerin kırılganlıklarını gözler önüne serer. Bu kırılganlık, neoliberalizmin neden olduğu süreçlerle daha da derinleşirken, günümüzde sağ ideolojiler erkekliğin “restorasyonu” vaadiyle bu kaybı telafi etmeye yönelir. Oliver Nachtwey’in de belirttiği gibi (2017: 166), toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki dönüşüm erkeklerde bir kontrol kaybı hissi yaratmakta ve bu otoriterliğin yeniden canlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla Paleo hareketinin de sunduğu hiper-maskülen ideal, bu nevi toplumsal, kültürel ve siyasal dönüşümler karşısında erkekliğin bedensel formlar üzerinden nasıl restore edildiğinin de bir örneğini oluşturur.

SONUÇ

Bu makale, Paleo hareketinin bir beslenme rejiminden öte, muhafazakâr ve neoliberal ideolojilerle iç içe geçmiş bir yaşam biçimi önerdiğini ve bu yönüyle Alternatif Sağ düşünceyle söylemsel düzeyde önemli örtüşmeler taşıdığını ortaya koymaktadır. John Durant’ın *The Paleo Manifesto*’su temel alınarak gerçekleştirilen söylem çözümlemesi, Paleo hareketinin geçmişe dair bir “altın çağ” nostaljisini araçsallaştırarak modern yaşam eleştirisi sunduğunu ve bedeni disipline eden ideolojik bir çerçeve kurduğunu göstermiştir. Böylece diyetten yola çıkan hareket, mevcut ekonomik, toplumsal ve kültürel kodlara alternatif bir varoluş modeli halini almaktadır. Çalışma Paleo Manifesto’nun, biyolojik

determinizm ve “doğal düzen” anlayışı üzerinden eşitsizliği haklı çıkaran söylemler ürettiğini; bunların da neoliberal bireyciliğin “rekabet” ve “öz-sorumluluk” anlayışlarıyla birleşerek muhafazakâr bir toplumsal tahayyülü yeniden inşa ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca Paleo anlatısında yakalanan toplumsal cinsiyet normlarının, feminizm, veganlık/vejetaryenlik ve eşitlikçi söylemler ile kurduğu gerilimli ilişki ve bu çerçevede erkek egemenliği yeniden tesis eden hiper-maskülen ideali nasıl meşrulaştırdığı tartışılmıştır. Dolayısıyla Paleo anlatısı, toplumsal cinsiyet rollerini doğallaştırmak suretiyle Alternatif Sağ çevrelerdeki erkeklik krizine hem söylemsel hem de pratik düzlemde cevaplar üreten bir alan olarak belirmektedir.

Nihayetinde Paleo hareketinin “doğal” yaşam anlatısı, yalnızca sağlıklı bir hayat arayışıyla sınırlı, ideolojiden bağımsız bir pratik olarak değerlendirilemez. Žižek'in (2017: 212) “soyutlama iktidarı” kavramının işaret ettiği üzere, kapitalizmin soyut düzenekleri, gündelik pratikler içinde somutlaşarak “doğal” görünür. Paleo söylemindeki beden ve doğallık vurgusu da bu soyut düzenin fiziksel temsilleri olarak okunmalıdır; böylece sağ ideolojilerin toplumsal cinsiyet siyasetine ve neoliberal özneleşme süreçlerine eklemlenen bir ideolojik forma dönüşür. Bu nedenle, sağ ideolojilerin küresel ölçekte yükselişiyle eşzamanlı olarak ortaya çıkan (ya da yeniden dolaşıma sokulan) bu tür anlatıların toplumsal cinsiyet kurguları, feminist ve eleştirel yaklaşımlar doğrultusunda daha derinlikli biçimde çözümlenmelidir. Ancak bu tür analizlerle, örneğin, “doğal” beden ideallerinin ve sağlıklı yaşam pratiklerinin ardında işleyen biyolojik determinizm, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve neoliberal özne inşası görünür hale gelebilir; aynı zamanda gündelik hayattaki küçük değişimlerin işaret ettiği daha geniş toplumsal dönüşümler de anlamlandırılabilir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Katkı oranı birinci yazar için %80, ikinci yazar için %20 olarak belirtilmiştir

TEŞEKKÜR BEYANI

Desteklerinden dolayı Demet Altun Arabul'a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Adams, C. J. (2015). *Etin cinsel politikası: Feminist-vejetaryen eleştirel kuram* (G. Tezcan & M. E. Boyacıoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Appadurai, Arjun (2017). Demokrasi yorgunluğu (M. Şahin, Çev.). H. Geiselberger (Ed.), *Büyük gerileme: Zamanımızın ruh hali üstüne uluslararası bir tartışma içinde* (s. 17-29). İstanbul: Metis Yayınları.
- Baker, U. (2006). Muhafazakâr kisve. M. Gültekingil & T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye’de siyasal düşünce: Muhafazakârlık içinde* (Cilt 5, ss. 101-104). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Retrotopya* (A. Karatay, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık
- Belge, M. (2006). Muhafazakârlık üzerine. M. Gültekingil & T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye’de siyasal düşünce: Muhafazakârlık içinde* (Cilt 5, ss. 92-100). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T., & Onaran, B. (2006). Nostalji ve muhafazakârlık: “Mâzi cenneti”. M. Gültekingil & T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye’de siyasal düşünce: Muhafazakârlık içinde* (Cilt 5, ss. 234-260). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Brown, W. (2021). *Neoliberalizmin harabelerinde: Batı’da antidemokratik siyasetin yükselişi* (B. Doğan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Buchanan, P. J. (2001). *The death of the West*. New York: St. Martin’s Press.
- Butler, J. (2010). *Cinsiyet belası* (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Connell, R. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cordain, L. (2002). *The Paleo Diet: Lose weight and get healthy by eating the food you were designed to eat*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Cordain, L. & Friel, J. (2005). *The paleo diet for athletes: the ancient nutritional formula for peak athletic performance*. Emmaus, Pa.: Rodale Press.
- Dardot, P., & Laval, C. (2012). *Dünyanın yeni akli: Neoliberal toplum üzerine deneme* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Darwin, C. (2022). *Türlerin kökeni* (E. D. Özsoy, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- de Benoist, A., & Champetier, C. (2012). *Manifesto for a European Renaissance*. London: Arktos Media.
- de Vany, A. (2010). *The new evolution diet: what our paleolithic ancestors can teach us about weight loss, fitness, and aging*. Emmaus, PA: Rodale Press.
- Demirhan Erdemir, A. (1989). Ahlat-ı Erbaa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 2). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Douglas, M. (2007). *Saflık ve tehlike* (E. Ayhan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Durant, J. (2013). *The Paleo Manifesto: Ancient wisdom for lifelong health*. New York: Harmony.

- Eaton, S. B., & Konner, M. (1985). Paleolithic Nutrition: A consideration of its nature and current implications. *The New England Journal of Medicine*, 312(5), 283–289.
- Epstein, S. (2007). *Inclusion: the politics of difference in medical research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Evola, J. (2002). *Men among the ruins: Post-war reflections of a radical traditionalist* (G. Stucco, Çev.). Rochester, VT: Inner Traditions.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London: Longman.
- Gehlen, A. (1988). *Man: His nature and place in the world* (C. McMillan & K. Pillemer, Çev.). New York: Columbia University Press.
- Geiselberger, H. (2017). Önsöz (O. Kılıç, Çev.). H. Geiselberger (Ed.), *Büyük gerileme: Zamanımızın ruh hali üstüne uluslararası bir tartışma içinde* (ss. 9-15). İstanbul: Metis.
- Gramsci, A. (2007). *Hapishane defterleri* (A. Cemgil, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin durumu* (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hawkins, M. (1997). *Social Darwinism in european and american thought, 1860–1945: Nature as model and nature as threat*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hermansson, P., Lawrence, D., Mulhall, J., & Murdoch, S. (2023). *Uluslararası alternatif sağ: 21. yüzyıl faşizmi mi?* (E. Genç, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hofstadter, R. (1992). *Social Darwinism in american thought*. Boston: Beacon Press.
- Horkheimer, M. (1990). *Akıl tutulması* (O. Koçak, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Johnson, A. R. (2015). The paleo diet and the American weight loss utopia 1975–2014. *Utopian Studies*, 26(1), 101–124.
- Johnson, A. R. (2016). Paleo diets and utopian dreams. *Skeptic*, 21(3), 10–18.
- Keller, E. F. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve bilim üzerine düşünceler* (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kiely, R. (2019). Locating Trump: Paleoconservatism, neoliberalism, and anti-globalization. *Socialist Register*, 55, 126–149.
- Kresser, C. (2013). *Your personal paleo code: the three-step plan to lose weight, reverse disease, and stay fit and healthy for life*. New York: Little, Brown.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2012). *Hegemonya ve sosyalist strateji: Radikal demokratik bir politikaya doğru* (A. Kardam, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Leacock, E. (1978). Women's status in egalitarian society: Implications for social evolution. *Current Anthropology*, 19(2), 247–275.

- Leibniz, G. W. (2021). *Teodise: İmanla aklın uygunluğu üzerine konuşma* (H. Batuhan, Çev.). Ankara: Fol Kitap.
- Lévi-Strauss, C. (2012). *Yapısal antropoloji* (A. Kahiloğulları, Çev.). Ankara: İmge Yayıncılık.
- Manne, K. (2017). *Down girl: the logic of misogyny*. USA: Oxford University Press.
- Martin, E. (1987). *The woman in the body: a cultural analysis of reproduction*. Boston: Beacon Press.
- Meloni, M. (2014). How biology became social, and what it means for social theory. *The Sociological Review*, 62(3), 593–614. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12151>
- Merriam-Webster. (n.d.). Regimen. *Merriam-Webster.com dictionary* içinde. Erişim: 30, Haziran, 2025, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/regimen>
- Mudde, C. (2022). *Günümüzde aşırı sağ* (S.E. Türközü, Çev.). İstanbul: Nika Yayıncılık
- Nachtwey, O. H. (2017). Uygarlık dışına çıkma: Batı toplumlarındaki geriye yönelik eğilimler üzerine (O. Kılıç, Çev.). H. Geiselberger (Ed.), *Büyük gerileme: Zamanımızın ruh hali üstüne uluslararası bir tartışma* içinde (ss. 155–167). İstanbul: Metis Yayınları.
- Nişanyan, S. (2018). *Nişanyan sözlük: Çağdaş Türkçe'nin etimolojisi*. İstanbul: Liber Plus Yayınları.
- Okumuş, E. (2024). Popüler bir konu olarak paleo diyet eleştirel bakmak. *Kültür ve İletişim*, 27(53), 165-191. <https://doi.org/10.18691/kulturveiletisim.1431307>
- Oudshoorn, N. (1994). *Beyond the natural body: an archaeology of sex hormones*. London: Routledge.
- Rebrovick, T. (2015). The politics of diet: Eco-dietetics, neoliberalism, and the history of dietetic discourses. *Political Research Quarterly*, 68(4), 678–689. <https://doi.org/10.1177/1065912915605183>
- Rose, S. (1997). *Lifelines: Biology, freedom, determinism*. Oxford: Oxford University Press.
- Schiebinger, L. (1993). *Nature's body: gender in the making of modern science*. Boston: Beacon Press.
- Sisson, M. & Meier, J. (2010). *The primal blueprint cookbook: primal, low carb, paleo, grain-free, dairy-free and gluten-free*. Los Angeles: Primal Nutrition.
- Sisson, M. (2012). *The primal blueprint: reprogram your genes for effortless weight loss, vibrant health, and boundless energy*. Los Angeles: Primal Nutrition.
- Slocum, S. (1975). Woman the gatherer: Male bias in anthropology. R. R. Reiter (Ed.), *Toward an anthropology of women* içinde (ss. 36-50). New York: Monthly Review Press.
- Spengler, O. (1926). *The decline of the West* (C. F. Atkinson, Çev.). New York: Alfred A. Knopf.
- Türk Dil Kurumu. (n.d.). Diyet. *Güncel Türkçe sözlük* içinde. Erişim: 30, Haziran, 2025 <https://sozluk.gov.tr>
- Voegtlin, W. L. (1975). *The Stone Age diet*. New York: Vantage Press.

von Hayek, F. A. (2013). *Özgürlüğün anayasası* (Y. Z. Çelikkaya, Çev.). Ankara: Bigbang Yayınları.

Wolf, R. (2010). *The paleo solution: the original human diet*. Las Vegas: Victory Belt Publishing.

Žižek, S. (2017). Popülist cazibe (M. Şahin, Çev.). H. Geiselberger (Ed.), *Büyük gerileme: Zamanımızın ruh hali üstüne uluslararası bir tartışma içinde* (ss. 211–224). İstanbul: Metis Yayınları.